

Klinik sosyal psikolojiye doğru

Hacer Harlak¹ 0000-0002-9121-3532

Anahtar kelimeler

sosyal psikoloji tarihçesi, klinik psikoloji tarihçesi, klinik sosyal psikoloji, Türkiye

Key words

history of social psychology, history of clinical psychology, clinical social psychology, Turkey

Öz

Psikoloji, bazı alt alanları arasında uzaklaşmanın, bazıları arasında yakınlaşmanın yaşandığı bir bilim dalıdır. Psikolojinin kapsamlı iki alanı olan sosyal psikoloji ve klinik psikoloji, tarihsel olarak başlangıçta birbirine yakın olsalar da yaşanan birtakım gelişmeler sonucu ayrı yönlerde ilerlemişlerdir. Ancak bu iki alan arasındaki yakınlaşmalar 90'lı yıllardan itibaren yeniden artmıştır. Bu makalede amaç, sosyal ve klinik psikolojinin kesişen alanlarının ortaya konulması ve özellikle bu konulardaki gelişmeler açısından Türkiye'deki durumun incelenmesidir. Bu amaçla öncelikle sosyal psikoloji ile klinik psikoloji arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi gözden geçirilmiş ve klinik sosyal psikoloji alanı tanıtılmıştır. Daha sonra kesişimin Türkiye'deki durumunu netleştirmek üzere *The Journal of Social and Clinical Psychology*'de Türkiye adresli makaleler ve 1997-2016 arasında *Türk Psikoloji Dergisi*'nde yayımlanan çalışmalar taranmıştır. Taramada amaca uygun olarak belirlenen anahtar sözcükler (nedensel atıflar, sosyal algı, sosyal biliş, tutumlar, sosyal etki, kendini açma, benlik sunumu, kişilerarası ilişkiler, saldırganlık, prososyal davranış, grup süreçleri, benlik, duygular) kullanılmıştır. Tespit edilen çalışmalar, konu, metodoloji ve örneklem özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Klinik sosyal psikolojinin Türkiye'deki resmi, bu alandaki araştırmaların sayısının az olduğunu, sosyal ve klinik psikoloji lisansüstü programlarının da birbirinden uzak durduğunu göstermektedir. Bu durumun olası nedenleri tartışılmış ve gelecekte sosyal ve klinik psikolojinin birlikte ortaya koyacakları gelişmelere rehber olabilecek önerilerde bulunulmuştur.

Abstract

Toward clinical social psychology

Psychology is a scientific field in which bilateral development has been experienced such that in one side the distance between its sub-fields is rising, in the other side the proximity of some sub-fields is increasing. Some developments gradually directed the two comprehensive areas of psychology, social psychology and clinical psychology towards separate ways although historically at the beginning they had been closed to each other. However, the interface between them has regained strength since the 90's. The goal of the present paper was to reveal the interface between social and clinical psychology, and specifically investigate the case in Turkey. For this aim, firstly, the historical developments of relations between the areas of social and clinical psychology were overviewed, and the field of clinical social psychology was introduced. Then, in order to clarify the status of the interface in Turkey, the articles addressing Turkey published in *The Journal of Social and Clinical Psychology*, and the studies in *The Turkish Journal of Psychology* published in the 20 years between 1997 and 2016 were searched. Surveying has been conducted using the keywords (causal attributions, social perception, social cognition, attitudes, social influence, self-disclosure, self-presentation, interpersonal relations, aggression, prosocial behavior, group processes, self, emotions) relating to the topics of interface between social and clinical psychology. The studies were evaluated in terms of their subject matters, methodology, and sample characteristics. The picture of clinical social psychology in Turkey reflected that the number of studies relating to this field was limited and, the graduate programs in social psychology and clinical psychology seemed to keep away from one another. The possible reasons of the present situation were discussed, and the attempts were proposed in order to guide the progress toward clinical social psychology in the future.

Harlak, H. (2019). Klinik sosyal psikolojiye doğru. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 104-115.

✉ Hacer Harlak · hharlak@adu.edu.tr

¹ Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, C Blok, 09100 Merkez/Aydın

Geliş tarihi: 01.04.2019

Kabul tarihi: 19.06.2019

19. yüzyıl sonlarındaki başlangıcından bu yana psikolojide oldukça yüklü bilgi birikimi sağlanmış olmasına karşın, konu alanının tanımı ve yöntemi konusundaki tartışmalar geniş çaplı bir kriz alanyazını yaratmıştır. Bu tartışmaların, psikolojiyi tanımlama ve konularını belirleme, psikolojide kuram oluşturma (örn., Henriques, 2004; Henriques, 2008; Machado, Lourenço ve Silva, 2000), metodoloji (örn., Valsiner, 2006), alt alanlar arasındaki kopukluk (Leary ve Maddux, 1987; Benjamin ve Baker, 2009) ve perspektiflerin birbirinden uzaklığı (Drob, 2003; Yurevich, 2009) gibi farklı yönleri ele aldığı görülmektedir.

Bunlardan birincisinin, yani psikolojinin tanımı tartışmalarının, başından beri var olduğu söylenebilir. Psikoloji tarihine genel olarak aşına olan herkesin bildiği gibi, bilim disiplini olarak psikolojinin tanımlarında, ilk önce W. Wundt ve W. James'in ele alınışında zihinsel süreçler, 1920'lerden itibaren, gözlemlenebilir tepkiler olarak, davranış; 1960'lardan sonra ise tekrar zihinsel/bilişsel süreçler vurgulanmıştır. Psikolojinin tanımı ve dolayısıyla konu alanının ortaya konulmasındaki bu değişimler günümüzdeki tartışmalarda da sürmektedir. 1887-1987 yıllarında yayımlanmış 233 psikolojiye giriş kitabındaki psikoloji tanımlarının incelendiği bir çalışmada (Henley, Johnson, Jones ve Herzog, 1989) belirsizliğin yıllarca devam ettiği, hali hazırda ise sadece davranışın değil mental hayatın bilimi olarak tanımlamanın yaygın olduğu ortaya konmuştur. Daha yakın tarihli tartışmalarda bir taraftan davranışçı perspektifi genişleterek psikolojik formalizm ve insan psikolojisi olarak melez bir bilimsel disiplin şeklinde tanımlama yapılması yönünde öneriler getirilirken (Henriques, 2004), diğer taraftan psikolojiyi tanımlama çabasının başarılı olmayacağı öne sürülmektedir (Lilienfeld, 2004).

Bazı yazarlara göre psikoloji, konu alanını tanımlamaktan ziyade metoda ağırlık vermesi yüzünden bir kimlik krizi içindedir (Yanchar ve Hill, 2003). Metodoloji yönünden tartışmalar genel olarak metod eleştirileri (Valsiner, 2006; Yanchar, 2000) ve yeni arayışlar/ öneriler [örn., dinamik minimalizm (Nowak, 2004); hermönetik yaklaşım (Richardson, 2000); hermönetik gerçekçilik (Slife ve Christensen, 2013)] ile devam etmektedir.

Bir yandan tanımlama tartışmaları sürerken diğer yandan üretilen psikoloji bilgisinin dar alanlarda uzmanlaşmanın sonucu olarak birbirinden kopuk duruşu, kriz tartışmalarındaki başka bir konudur (bkz. Goertzen, 2008; Leary ve Maddux, 1987; Valsiner, 2006). Psikolojinin parça parça görünümü alt alanların sayısı ile de ortaya çıkmaktadır. *American Psychol*

ological Association (APA)¹ psikolojide mesleki ilerleme için benimsenebilecek on dokuz ayrı alan tanımlanmaktadır. Bunlar, adli psikoloji, biliş ve algı psikolojisi, çevre psikolojisi, danışma psikolojisi, deneysel psikoloji, eğitim psikolojisi, endüstri/örgüt psikolojisi, evrimsel psikoloji, gelişim psikolojisi, klinik psikoloji, mühendislik psikolojisi, nicelik ve ölçme psikolojisi, nöropsikoloji, okul psikolojisi, rehabilitasyon psikolojisi, sağlık psikolojisi, sosyal psikoloji, spor psikolojisi ve toplum psikolojisidir. Bu alanlarda üretilen bilgi, her alanın özelleşmiş dergilerinde yayımlanmaktadır.

Son olarak, söz konusu alt alanlardaki alanyazın incelendiğinde psikoloji bilgisinin ayrıışmışlığı daha belirgin hale gelmektedir. Psikolojinin alt alanlarının içinde farklı perspektifler öteden beri var olmuştur. Örneğin, klinik psikolojide psikopatolojik olguların derin yapısı, özgül psikopatoloji kuramları, tedavi tarzları (modality), değer yönelimleri ve tedavi hedefleri, tarihsel öncüleri ve felsefi temelleri bakımından birbirinden tamamen ayrı olan biyolojik, davranışsal, bilişsel, aile sistemleri, psikoanalitik ve varoluşsal-kişilerarası yaklaşımlar bulunmaktadır (Drob, 2003). Psikoloji tarihindeki bakış açılarının farklılığı bazen o kadar dikkat çekici hale gelmektedir ki bu ayrışmalar ayrı bir kriz olarak ele alınmakta, ya genel olarak psikolojide (Dafermos, 2014) ya da ayrı ayrı alt alanların kendi içlerinde uzun ve kapsamlı tartışmalar sürdürülmektedir.

Farklı odak noktalarındaki kriz tartışmalarında sosyal psikoloji alanındakiler ayrı bir yer tutmaktadır (Parker, 1989; Greenwood, 2004; Stam, 2006; Hill, 2006) [*Theory and Psychology* dergisi bu konuda 2006 yılında bir özel sayı (16. cilt 5. sayı) yayımlamıştır]. Psikolojinin krizi Dafermos'a (2014) göre temel felsefi, kuramsal ve metodolojik gerilimlerin sonucudur. Sosyal psikolojide bu gerilimlerin sıklıkla belirginleştiğini izlemek mümkündür. Özellikle daha sosyal bir sosyal psikoloji (Greenwood, 2004; Moscovici, 1972; Stam, 2006; Tajfel, 1981) ve deneysel yöneme yönelik eleştirel tartışmalar (Moscovici, 1972; Tajfel, 1972), sosyal psikolojideki ilgili alanyazının dikkati en çok çeken temalarıdır.

Söz konusu tartışmalar karşısında nasıl bir konunun benimseneceği önemli bir sorudur. Krize ilişkin tartışmaları genel olarak değerlendiren Goertzen'e (2008) göre bu konudaki görüşler geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu yelpazenin bir ucunda krizin varlığını inkâr eden, diğer ucunda tartışmaların

¹<http://www.apa.org/careers/resources/guides/careers.aspx>
erişim tarihi: 20.11.2017

sağlıklı olduğunu ve olumlu sonuçlar yaratabileceğini ifade eden görüşler yer alır. Orta yolcu söylem ise krizin varlığının kabul edilip bunun pek fazla sorun edilmemesi gerektiği yönündedir. Bu yelpazedeki konumunuz ne olursa olsun aslında tartışmalar alanın gelişmesine katkıda bulunacaktır. Çünkü bu tartışmalar, eğer durum parçalanma ise bunun ifade edilmesi ve saptanması, sorun ise giderilmesi için zemin sağlayabilir. Eğer bir alanın kendi içinde doğal olarak yaşanan bir süreç şeklinde ele alınacak olursa yeni bakış açıları ve yaklaşımların geliştirilebilmesine de zemin hazırlayabilir. Dolayısıyla, kriz tartışmalarının psikolojinin gelişimine yararlı olma potansiyeli taşıdığı düşünülebilir. Nitekim son yıllarda yayımlanan sosyal psikoloji el kitaplarında (Hart ve Ledgerwood, 2005; Kruglanski ve Higgins, 2007; Myers, 2015) klinik psikolojinin bir uygulama alanı olarak gösterilmesi ve bu kitaplara sosyal psikolojinin klinik alana yapabileceği katkıların yer aldığı bölümler eklenmesinde bu tartışmaların rolü olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada psikoloji alanındaki meta-teorik ve metodolojik tartışmalar çerçevesinde sosyal psikoloji ile klinik psikoloji arasındaki ilişkilerin mevcut durumu ve bu ilişkide meydana gelebilecek gelişmeler ele alınmaktadır. Bu iki alanın yakınlaşması, her iki alandaki bilimsel ilerlemeye katkıda bulunacağı gibi, psikoloji bilgisinin bütünleşmesi ve yeni tartışmalar açma olasılığı bakımından da yararlı olacaktır. Burada öncelikle sosyal ve klinik psikoloji alanlarının bakış açısı ve bilimsel bilgi üretiminde kullandıkları yöntemler karşılaştırılacak, ardından iki alanın tarihsel süreçteki ilişkileri incelenecektir. Daha sonra bu iki alanın kavşak noktasındaki konular ortaya konularak Türkiye'deki durum gözden geçirilecektir. Bu gözden geçirme için hem kesişim alanındaki konularda yapılmış çalışmalar hem de sosyal psikoloji ve klinik psikoloji alanındaki lisansüstü programlar değerlendirilecektir.

Sosyal Psikoloji ile Klinik Psikolojide Temel Perspektifler ve Kesişimin Gerekliği

Sosyal psikolojinin en yaygın kullanılan tanımlarından biri Allport'a aittir (Allport, 1954). 1935 yılında yapılan bu tanıma göre sosyal psikoloji, bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarının, diğerlerinin (kişi veya grup olarak) fiziksel olarak gerçekten bulunmasından veya varmış gibi (hayali ya da örtük olarak) kabul edilmesinden nasıl etkilendiğini inceleyen bir bilim dalıdır. Farklı tanımlarda da sosyal psikolojinin konusu, insanların birbirlerini algılama, etkileme ve ilişkiye girme tarzlarının bilimsel olarak incelenmesi

(Myers, 2015; Smith ve Mackie, 2007) şeklinde belirtilmektedir. Görüldüğü üzere bu tanımlar sosyal psikolojinin bağlamını kişilerarası ilişkilere dayalı olarak tarif etmektedir. Ancak sosyal psikoloji alanı sadece kişilerarası bağlamı incelemeyi konu edinmez. Sosyal psikoloji genel olarak bireyin diğerlerinden etkilenen ve diğerlerini etkileyen duygu, düşünce ve davranışlarının incelenmesini amaçlayan bir alandır. Açıklama düzeyi bireysel, bireylerarası, durumsal ve ideolojik olabilir (Doise, 1986). Dolayısıyla gruplar ve gruplararası bağlamlara ilişkin kuram ve araştırmalar, kişilerarası ilişkilere dair çalışmalarla birlikte sosyal psikolojinin temel alanını oluşturmaktadır.

Klinik psikoloji, APA tarafından insanın adaptasyonu, uyumu ve kişisel gelişimini arttırmak kadar, anlamak, tahmin etmek ve uyumsuzluğunu, yetersizliğini ve rahatsızlığını gidermek için bilim, kuram ve uygulamayı bütünleştiren bir alan olarak tanımlanmaktadır (Maddux, 2010, s. 3). Bu tanımdaki kişinin uyumundan kastedilen büyük ölçüde -sosyal psikoloji terimleriyle ifade edersek- diğerlerine, yani sosyal çevresine uyumdur. O halde bu uyumu anlamak, tahmin etmek ve uyumsuzluğun hangi durumlarda ortaya çıktığını hem birey içi hem de diğerleriyle ilişkilerini temel alarak incelemek istediğimizde yolumuz sosyal psikoloji ile kesişmektedir.

Klinik psikolojide özellikle vurgulanan bazı noktalar açısından bu alanın sosyal psikoloji ile ilişkisini biraz daha genişletmek üzere *normal* ve *anormal* davranışın nasıl ayırt edileceği üzerinde durabiliriz. İki alanın bu tartışmadaki konumunu kabaca belirtmek için "sosyal psikoloji normal, klinik psikoloji anormal davranışlarla ilgilidir" görüşünden söz edilebilir (Maddux, 2010). Sosyal psikoloji araştırmaları başından beri "normal" sosyal ve kişilerarası davranışlarla ilgilenmiştir. Burada "normal" ile kastedilen hem araştırma sorularının ilişkili olduğu değişkenler hem de bu soruların incelenmesi için veri toplanan örneklemelerdir. Buna karşılık klinik psikolojide ele alınan konular daha ziyade "anormal" yani genel anlamda uyumu ve işlevselliği bozan ve bireyde rahatsızlık yaratan duygu ve davranışlardır. Bu noktada "normal" ve "anormal" ayrımının nasıl yapıldığını sorgulamak önem kazanmaktadır.

Söz konusu ayrıma ilişkin belirsizlik en sık başvurulan kaynaklardan DSM-IV ve DSM-5'te açıkça ifade edilmiştir (Stein ve ark., 2010; Widiger ve Sankis, 2000). DSM-5'te ruhsal bozukluk "bireyin biliş, duygu düzenleme veya davranışında ruhsal işlevde bulunmanın psikolojik, biyolojik veya gelişimsel süreçlerindeki olumsuz işlevselliği yansıtan, klinik olarak önemli ölçüde rahatsızlıkla karakterize

olan bir sendrom” olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013, s. 20). Her ne kadar bu tanım ruhsal bozukluğu birey içi süreçlere bağlıyor gibi görünmekteyse de ruhsal bozuklukların genellikle “sosyal, mesleki veya diğer önemli aktivitelerde önemli rahatsızlıkla veya yetersizlikle ilişkili olduğu”nu da vurgulamaktadır.

Ayrıca DSM-5’te, bu sendrom veya örüntünün kültürel yapıtıma cevaben ortaya konulmamış olması ölçütü eklenmiş ve genel olarak politik, dinsel veya cinsel sapma davranışlarının ve toplum ile birey arasındaki çatışmaların bireyin işlevselliğinde bozulma olmadıkça ruhsal bozukluk olarak ele alınamayacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte semptomları DSM-5’te listelenen ruhsal bozukluk ölçütlerini karşılamayan kişilerin de açıkça bakım ve tedaviye ihtiyaçları olabileceği vurgulanmıştır. Bu durumda genel anlamda normal-anormal ayrımını kategoriler yerine bir süreklilik doğrusu şeklinde ele almak daha uygun görünmektedir (Maddux, 2010). Belirli bir bağlamda normal görülen ve beklentilere veya sosyo-kültürel normlara uygun olan davranışın başka bir bağlamda anormal olabileceği kabul edilmektedir. Şu halde normal ve anormal, bağlama ve davranışın sıklık düzeyine göre değişebilmektedir. Buradan hareketle normal ve anormal davranışların iç içe geçtiğini her zaman hatırd tutmak gerekmektedir.

Böyle bir bakış açısı diğer yandan şu soruyu akla getirmektedir: Eğer normal ve anormal olan bağlama göre değişebiliyorsa o zaman normal ya da anormalliğin kaynağı sadece kişinin kendisi midir? Klinik psikolojide öteden beri anormal davranışların kökeni bireyin kendi iç süreçlerinde aranmıştır (Snyder ve Forsyth, 1991a). Ancak eğer anormal davranış bağlama göre değişebilir nitelikteyse onu anlamak ve açıklamak için birey içi süreçlerden çok, davranışın içinde yer aldığı bağlamla ilişkisini incelemenin gerekliliği ortaya çıkar. Nitekim daha önce belirtildiği üzere DSM-5’te bu bağlamlar kastedilerek politik, dinsel veya cinsel sapma ifadesi ile toplum ve birey arasındaki çatışmalı durumlara yer verilmiştir. Özetle, kişilerin bilişsel, duygusal, davranışsal süreçleri ile tepkileri büyük ölçüde kişilerarası, sosyal ve kültürel bağlamla ilişkiliyse bunların bireyin işlevselliğini bozar tarzda işleminde de aynı bağlamın dikkate alınması gereği açıktır. O halde klinik psikoloğun, temel meselesi olan psikolojik (bilişsel, duygusal ve davranışsal) sorunların oluşumu ve gelişimi süreçlerini ele alırken, bunların sosyo-kültürel bağlam özellikleriyle ilişkisine, başka bir deyişle bireyin sosyal dünya ile ilişkisine dair bilgiye, yani büyük ölçüde sosyal psikoloji bilgisine ihtiyacı vardır.

Öte yandan, esas olarak iki alanda da davranışın

açıklanması hedeflenmekte ve bunun için ampirik yöntem benimsenmekteyse de klinik psikoloji sosyal psikolojiye kıyasla daha uygulamalı bir psikoloji alanı olarak görülmektedir. Ancak iki alan arasındaki farklılığın temel ve uygulamalı bilim ayrımında aranmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Snyder ve Forsyth, 1991a). Bunun nedeni temel ve uygulamalı araştırma türleri arasında ayrım yapmanın zorluğudur. Psikolojik sorunların kökenini ve sürekli hale gelmesini açıklamayı amaçlayan araştırmaların uygulamaya dönük doğurguları olabileceği gibi, danışan-terapist ilişkisini veya psikoterapi uygulamalarını incelemeyi hedefleyen çalışmaların da kuramsal ve kavramsal doğurguları olabilir. Araştırma ister uygulamalı isterse kuramsal bir soruyu cevaplamayı hedeflesin, göz ardı edilmemesi gereken nokta ele alınan konudaki sosyal bağlamın (kişilerarası etkileşimler ve daha geniş sosyal bağlam) belirleyiciliğidir. Dolayısıyla klinik sosyal psikoloji bakış açısının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Böyle bir bakış açısı bu alanların birbirine yaklaşması ve gelişmesine katkıda bulunacaktır. Psikolojik sorunların nedenlerinin açıklanmasında, gelişmesinde, sürmesinde ve davranışların değiştirilmesinde çoğunlukla sosyal psikolojik süreçlerin etkili olduğu görüşünden (Harvey ve Weary, 1979) hareketle, klinik psikologlar, sosyal psikoloji bilgilerini arttırdıkça danışanlarını sadece belirti odaklı değil sosyal bağlamları içinde de ele alabilecekleri daha geniş bir perspektife sahip olabilirler. Klinik psikoloji araştırmacıları ele aldıkları konuları sosyal bağlamı ve bireyin bu bağlamla ilişkilerini dikkate alarak açıklamaya çalıştıklarında sosyal dünyadaki gerçekliğe uygun modeller geliştirebilirler. Sosyal psikologlar da sosyal ilişkileri gerçek yaşam durumları içinde inceleme fırsatı bularak hem kuramsal hem de uygulama yönünden alanı zenginleştirebilirler.

Sosyal Psikoloji ile Klinik Psikoloji İlişkilerinin Tarihçesi

Sosyal psikoloji ile klinik psikoloji arasındaki ilişkinin 90’lı yıllara kadar zayıf olmasının sebepleri, iki alanın tarihçesi incelendiğinde daha iyi anlaşılabilir. İki alanın da geçmişi 20. yüzyıl öncesine dayanmasına karşın özellikle 20. yüzyıl boyunca yaşanan ilerlemeler bugünkü durumu anlamamız açısından önemli görünmektedir.

20. yüzyıl boyunca dünyada yaşanan sosyal ve politik olayların iki alanın gelişimine yön verici etkileri olmuştur. Klinik psikolojide genel olarak I. Dünya Savaşı döneminde test geliştirme, II. Dünya Savaşı

döneminde ise terapi çalışmaları ağırlık kazanmıştır (Snyder ve Forsyth, 1991a). APA'nın 1949'da kabul ettiği *Boulder Modeli*'ne göre klinik psikolog hem bilimci hem uygulamacıdır ve eğitiminde genel psikolojinin yanı sıra ilişkili alanlara dair bilgi gereklidir (Sundberg, Winebarger ve Taplin, 2002). Kuşkusuz sosyal psikoloji de bu alanlardan biridir. Ancak klinik psikoloji daha çok birey içi süreçleri araştırmaya, anlamaya ve uygulamada bu süreçleri dikkate almaya yönelmiştir. 20. yüzyılın ortalarına kadar klinik psikolojide şu kabullerin egemen olduğu söylenebilir (Maddux, 2010, s. 5): (1) Klinik psikoloji psikopatolojiyi inceler. (2) Psikolojik işlev bozulması, fiziksel hastalığa benzer. (3) Psikolojik rahatsızlık bireyin içindedir. (4) Davranışın birincil belirleyicileri birey içidir. Yüzyılın ikinci yarısında da bu kabuller devam etmiş gibidir. Klinik psikologların dikkati ağırlıklı olarak psikopatolojiye ve bunun birey içi temellerine yönelmiştir.

Sosyal psikoloji ile klinik psikoloji arasındaki ilişkilerin tarihçesi incelendiğinde genel olarak beş aşama ayırt edilmektedir (Kowalski ve Leary, 1999). Bunlar, genel psikoloji anlayışının egemen olduğu 1900-1945 yılları arasındaki *Genelci Dönem*, iki alanın birbirinden uzak ve ilgisizlik içinde olduğu *Karşılıklı İlgisizlik Dönemi* (1946-1960), iki alanın araştırmacıları arasında yakınlaşma arayışının başladığı *İlk Öncüler Dönemi* (1961-1975), 1976-1989 yılları arasındaki *İlk Bütünleşmeler Dönemi* ve 1990'dan itibaren yaşanmakta olan *Anaakımda Birleşme Dönemi*'dir.

Bu dönemlerden birincisinde yaşanan en önemli gelişme 1921 yılında anormal psikoloji konusundaki dergi olan *Journal of Abnormal Psychology*'nin isminin anormal ve sosyal psikoloji kelimelerini içerecek şekilde *Journal of Abnormal and Social Psychology* olarak yayımlanmaya başlamasıdır. Bu yeni derginin ilk sayısında *anormal ve sosyal psikoloji araştırmacılarının işlevsel olmayan davranışların etiyolojisindeki sosyal faktörleri ve kültürün neyin normal ya da anormal görüldüğü üzerindeki etkilerini anlamak için yakın çalışmalarının zorunlu olduğu* belirtilmiştir (Kowalski ve Leary, 1999, s.8). Aynı dönemde psikoanalitik perspektiften de (örn., K. Horney, A. Adler, H. S. Sullivan, E. Fromm) psikolojik sorunlar üzerinde kişilerarası faktörlerin etkilerini vurgulayan açıklamalar yapılmıştır.

1930-40'lı yıllar ABD'de sosyal psikolojide Lewin'in de etkisiyle kişi-çevre etkileşimlerinin ele alındığı, klinik psikolojide ise psikoanalitik bakış açısına ve ölçme konularına ağırlık verilen bir dönem olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında klinik psikolog-

lar ölçme ve terapi etkinliklerini arttırırken, sosyal psikologlar tutumlar, ikna, gruplar ve uluslararası ilişkileri incelemeye yönelmiş; uygulamalı alanlara yönelme bakımından iki alan benzer hale gelmiştir (Leary ve Kowalski, 2004). Savaş sonrasında ise iki alanın araştırmacıları birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Klinik psikoloji ruhsal bozuklukları ve terapiyi odak noktasına alarak daha uygulamaya dönük bir alan haline gelmiş, buna karşılık sosyal psikoloji ağırlıklı olarak deneysel yöntemin benimsendiği, niceliksel ölçümlerin kullanıldığı nomotetik araştırma anlayışını geliştirmiştir (Maddux, 2010). Bu kopma, alanın dergisi olan *Journal of Abnormal and Social Psychology*'nin 1965'te *Journal of Abnormal Psychology* ve *Journal of Personality and Social Psychology* olarak ikiye ayrılmasıyla kendini açıkça göstermiştir.

1961-75 arasındaki dönem klinik ve sosyal psikoloji alanlarının yeniden buluşmasında öncü girişimlerin başladığı dönemdir. J. Frank'ın *Persuasion and Healing* (1961) kitabının yayımlanması, danışma psikolojisinde danışman-danışan ilişkisinin sosyal etki süreci olarak ele alındığı çalışmaların (ayrıntı için bkz. Heppner ve Claiborn, 1989) yapılması ve İngiltere'de *British Journal of Social and Clinical Psychology*'nin yayımlanmaya başlaması (1961) önemli gelişmelerdendir. Bu dönemin sonları, sosyal psikolojide özellikle Avrupa'da hem kuramın (örn., Moscovici, 1972) hem de laboratuvar çalışmalarına dayalı araştırma metodolojisinin eleştirildiği (örn., Tajfel, 1972) ve kriz tartışmalarının yapıldığı yıllardır.

1976-1989 yılları arası, klinik sosyal psikoloji alanının ilk temel kitaplarının ve makalelerinin yayımlandığı dönem olur. Bu kitaplar arasında *The Application of Social Psychology to Clinical Practice* (Brehm, 1976), *Integrations of Clinical and Social Psychology* (Weary ve Mirels, 1982), *Social Psychology and Dysfunctional Behavior: Origins Diagnosis, and Treatment* (Leary ve Miller, 1986) ve *Social Processes in Clinical and Counseling Psychology* (Maddux, Stoltenberg ve Rosenwein, 1987) sayılabilir. Bu kitaplarda hem psikolojik sorunların kökenleri hem de psikolojik değerlendirme ile psikoterapi, sosyal ve kişilerarası ilişkiler perspektifinden ele alınmıştır. Ayrıca bilişsel davranışçı terapinin yaygınlaşması, sağlık psikolojisinin ortaya çıkışı, sosyal psikolojideki kriz tartışmalarının yoğunlaşması ve kişilik bozukluklarının DSM-3'te tanımlar arasına girmesi de klinik sosyal psikolojiye doğru ilerlemede etkili olan gelişmeler arasında sayılabilir (Maddux, 2010). 1985 yılında *Journal of Social and Clinical Psychology*'nin yayımlanmaya başlaması, kesişme

alanında yapılan çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Tanıtım yazısında derginin, hem psikolojik sorunlar ve gerilimlerin (yani psikopatolojinin) hafifletilmesi hem de psikolojik yönden sağlıklı kişilerin iyilik halini arttıracak tarzda insanın adaptasyonu ve uyumuna (adjustment) ilişkin daha iyi bir anlayış geliştirmek üzere, sosyal psikoloji kuram ve araştırmalarının uygulanmasına adandığı² belirtilmektedir. Derginin etki faktörü, yıllar içinde yavaş ama istikrarlı bir artış göstermiştir.

1990’larda artık iki alanın sınırları daha geçirgen hale gelmiş ve el kitapları [*Handbook of Social and Clinical Psychology: The Health Perspective* (Snyder ve Forsyth, 1991a); *The Social Psychology of Emotional and Behavioral Problems* (Kowalski ve Leary, 1999)] yayımlanmıştır. 1986-1996 döneminde sosyal psikoloji ve klinik psikoloji dergilerinde karşılıklı atıf yapma durumunun incelendiği bir çalışma, iki alan arasında bir arayüz oluştuğuna, ikisinin karşılıklı olarak birbirine katkıda bulunduğuna işaret etmektedir (Hamilton, Sparrow, Waxmonsky, ve Deemer, 2001).

Sosyal psikoloji bilgisinin klinik psikolojiye etkisiyle ortaya konan kuramsal açıklamalarda ve kesişme alanındaki başka çalışmalarda temel olarak bazı kabuller benimsenmiştir (Maddux, 2010, s.10-12). Bu kabuller şöyle sıralanabilir:

1. Psikolojik sorunlar kişilerarası sorunlardır.
2. “Normal” davranış bazen işlevselliği bozucudur.
3. Normallik ve anormallik arasındaki ayrımı sosyal normlar belirler.
4. Anormal sosyal davranışlar, normal davranışların bozulmasıdır.
5. Klinik yargı, gündelik sosyal yargı ile aynı süreçleri içerir.
6. Klinik müdahaleler sosyal bilişlere odaklanır.
7. Psikoterapi “sosyal bir karşılaşma”dır.
8. Sosyal psikolojik kuramlar davranış değişimi modellerine temel sağlar.

Özetle, psikolojik sorunların ortaya çıkmasında, bu sorunların nasıl ele alınması gerektiği konusunda, danışan-danışman ilişki ortamında ve terapi sürecinde sosyal psikoloji bilgisinin gerekliliği artık kabul edilmektedir.

Sosyal Psikoloji ile Klinik Psikolojinin Kesişme Alanı ve Konuları

Sosyal ve klinik psikolojinin kesişme alanındaki konular üç kategoride toplanabilir (Kowalski ve Leary,

1999, s. 16). Bunlar *sosyal-hastalık yaratıcı (dysgenic)*, *sosyal-tanı koyucu (diagnostic)* ve *sosyal-terapötik* süreçlerdir. Birinci kategori işlevsel olmayan davranış ve duyguların gelişmesi, sürdürülmesi ve şiddetlenmesindeki kişilerarası süreçleri içerir. Psikolojik sorunların tanınması, sınıflanması ve ölçülmesindeki kişilerarası süreçler ikinci kategorinin kapsadığı konulardır. Duygu ve davranış güçlüklerini önleme ve tedavi etmedeki kişilerarası süreçler ise üçüncü kategorinin kapsamını oluşturur. Yazarlar bu üç kategorinin her birinde ele alınabilecek çeşitli sosyal psikoloji konularını da üç ana grupta toplamaktadırlar. Bunlar *sosyal bilişsel süreçler*, (atıflar, sosyal algı ve sosyal biliş, tutumlar), *kişilerarası süreçler* [Sosyal etki (Kişilerarası Etki Modeli, Bilişsel Çelişki Kuramı, Sosyal Takas Kuramı), kendini açma ve benlik sunumu, kişilerarası ilişkiler, saldırganlık, prososyal davranış, grup süreçleri] ve *kişilik süreçleridir* (benlik, duygular, bireysel farklılıklar).

Türkiye’de Durum

Bu yazıda, sosyal ve klinik psikoloji kesişmesi bakımından Türkiye’deki durum ayrıca ele alınmaktadır. Bir yandan ilgili yayınlar taranarak araştırma konuları ve bulguları gözden geçirilmiş, diğer yandan psikoloji lisansüstü programlarındaki dersler incelenmiştir. Böyle bir durum tespitinin gelecek çalışmalara yön verecek öneriler geliştirmede yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Klinik sosyal psikoloji konuları bakımından yayınları gözden geçirmek üzere, Kowalski ve Leary (1999) tarafından yapılan sınıflamada sosyal ve klinik psikolojinin kesişme alanlarındaki konu başlıkları anahtar sözcük olarak verilerek iki ayrı yoldan tarama yapılmıştır. Birinci taramada, *Journal of Social and Clinical Psychology* (JSCP)’de Türkiye adresli makaleler, ikincisinde ise 1997-2016 arasındaki yirmi yıllık dönemde *Türk Psikoloji Dergisi* (TPD)’ndeki konuyla ilgili makaleler belirlenmiştir. Tarama sonucunda elde edilen makaleler listelendikten sonra TPD’nin seçilen tarih aralığında yayımlanmış olan her sayısı, belirlenen konulardaki çalışmalar yönünden tekrar kontrol edilmiştir. Daha sonra anahtar sözcüklere göre elde edilen listedeki yayınlar, sosyal güçlük yaratan, sosyal tanı koyucu ve sosyal terapötik kategorilerine ve sosyal bilişsel süreçler, kişilerarası süreçler ve kişilik süreçleri kategorilerindeki konu başlıklarına göre gruplandırılmıştır. Tarama sonucunda

²<https://www.guilford.com/journals/Journal-of-Social-and-Clinical-Psychology/Thomas-Joiner/07367236>

bulunan çalışmalar, belirlenen sınıflamaya göre konu kategorisi, türü ve örneklem gruplarının nitelikleri bakımından değerlendirilmiştir. Taramaya, ölçek geliştirme amaçlı psikometrik çalışmalar dâhil edilmemiştir.

Bulgular

Yayınlarda Klinik-Sosyal Psikoloji Kesişmesinin Durumu

JSCP’de yayımlanmış tek Türkiye adresli yayın, Turan ve arkadaşlarının (Turan, Osar, Turan, İlkova ve Damci, 2003) diyabette kaçınan (dismissing) bağlanma tarzının sonuçları ve başa çıkmanın aracı rolünün incelendiği çalışmadır. 89 insülin bağımlı diyabet hastasının katılımcı olduğu çalışmada, kaçınan bağlanmanın diyabete, kan testlerine ve insülin enjeksiyonlarına zayıf uyum ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca sonuçlara göre, kaçınan bağlanma baş etme stratejilerinden kaçınma ve pasif boyun eğme ile ilişkilidir ve kaçınan bağlanma ile uyum arasındaki ilişkiye bu baş etme tarzları aracılık etmektedir.

1997-2016 yıllarını kapsayan dönemde *Türk Psikoloji Dergisi*’nde belirlenen konularda yayımlanmış 24 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2003 yılında dört, 1997, 2008 ve 2009’da üçer, 2005, 2006, 2011 ve 2014 yıllarında ikişer ve 1999, 2001 ve 2007’de birer makale yayımlandığı görülmektedir. Yazarlardan birinin sosyal psikolog diğerinin klinik psikolog olduğu çalışma sayısı ikidir. Diğer çalışmaların yedisinde sadece sosyal psikoloji, sekizinde sadece klinik psikoloji alanından yazar bulunmaktadır. Ayrıca sekiz yazar bu ikisi dışındaki alanlardan araştırmacılarıdır.

Yayımlanan çalışmaların tamamı ilişkisel türdendir ve niceliksel ölçümlere dayalıdır. Bir çalışma dışında tamamı deneysel olmayan araştırmalardır. Kültürlerarası nitelikte bir çalışma bulunmamaktadır.

Örneklemelerin özellikleri incelendiğinde bir çalışmada sadece klinik, üç çalışmada hem klinik hem de klinik olmayan, geri kalan yirmi çalışmada sadece klinik olmayan örneklemelerden veri toplandığı görülmüştür. Katılımcı sayıları 89 ile 1198 arasında değişmektedir. Çalışmaların 12’sinde sadece yetişkin, 11’inde sadece öğrenci ve 1’inde hem öğrenci hem de yetişkin katılımcılar yer almıştır. Yirmi dört çalışmanın (katılımcıların yaş ranjının belirtildiği) 14’ünde en küçük yaş 10 ile 21, en büyük yaş 12 ile 76 arasında değişmektedir. Yaş ortalamasının verildiği 20 çalışma dikkate alındığında ortalamaların 11 ile 50 arasında olduğu görülmüştür. Cinsiyet açısın-

dan incelendiğinde, katılımcıların tamamının kadın olduğu üç, tamamının erkek olduğu bir, çalışma dışında örneklemelerde kadın oranının %45 ile %69, erkek oranının %31 ile %55 arasında değiştiği görülmektedir.

Belirlenen sınıflamaya uygun olarak değerlendirilen 24 çalışmanın konu bakımından dağılımı Tablo 1’deki gibidir. Çalışmaların tamamı Kowalski ve Leary’nin (1999) sınıflamasındaki sosyal güçlük yaratan (*social dysgenic*) kategorisinde yer alabilecek türdendir. Konulara göre çalışma sayıları incelendiğinde bireysel farklılıklar, kişilerarası ilişkiler ve benlik konularının görece olarak daha çok ele alındığı dikkati çekmektedir. Buna karşılık, sosyal etki ve prososyal davranışla ilgili birer çalışma bulunmakta, kendini açma ve kendini sunma ile grup süreçleri konularında ise hiç çalışma bulunmamaktadır.

Lisansüstü Programlarda Durum

Türkiye’deki sosyal psikoloji ve klinik psikoloji lisansüstü programlarında iki alanın çakıştığı konularla ilgili derslerin bulunup bulunmadığına dair bir inceleme yapılmıştır. Bunun için klinik psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında lisansüstü eğitim veren on devlet üniversitesi ile on vakıf üniversitesindeki programlar eğitim-öğretim müfredatı açısından incelenmiştir. Psikoloji lisansüstü programı olup alt alan tanımlaması olmayan programlar (örn., Bilkent Üniversitesi Psikoloji Lisansüstü Programı gibi) inceleme dışı bırakılmıştır. Sonuçta sosyal psikoloji ve klinik psikoloji alanlarından en az birinde en az bir lisansüstü eğitim (yüksek lisans veya doktora) veren üniversitelerin öğretim programları, klinik sosyal psikoloji alanında ders bulunup bulunması yönünden değerlendirilmiştir. Mevcut lisansüstü programlarda sosyal ve klinik psikolojinin bütünleşmesini içeren seçmeli dersler iki üniversitede bulunmaktadır. Sosyal Psikolojinin Kliniğe Açılımı, Psikopatolojinin Sosyal Dinamikleri, Sosyal Psikolojinin Klinik Psikoloji Uygulamaları, Psikopatolojide Kültürel Faktörler adıyla belirtilen bu dersler Aydın Adnan Menderes Üniversitesi ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’ndeki programlardadır. Bir üniversitede (Koç Üniversitesi) Sağlık Psikolojisinde Sosyal Psikolojik Perspektifler adıyla bir derse yer verilmiştir. Ayrıca, iki üniversitenin (Bahçeşehir ve Dokuz Eylül Üniversiteleri) öğretim programında sosyal psikoloji alanından seçmeli dersler (Grup Dinamikleri, Toplumsal Cinsiyet Psikolojisi) alma olanağı tanınmaktadır. İncelemeye alınan diğer üniversitelerdeki sosyal psikoloji ve klinik psikoloji lisansüstü programlarında

Tablo 1. 1997-2016 Yılları Arasında TPD’de Sosyal Psikoloji ile Klinik Psikolojinin Kesişen Alanlarındaki Yayınların Konu Bakımından Dağılımı (*)

Sosyal bilişsel süreçler	Araştırmacılar	Yıl	
Atıflar/yüklemeler	Tutarel-Kışlak	1997	
	Aktaş ve Coştur	2007	
	Aktaş, Şahin ve Aydın	2005	
Sosyal algı ve biliş	Soygüt ve Türkçapar	2001	
	Eryüksel ve Akün	2003	
	Oral ve Hisli-Şahin	2008	
Tutumlar	Durak-Batıgün ve Utku	2006	
	Topkaya	2014	
Kişilerarası süreçler			
Sosyal etki	Hünler ve Gençöz	2003	
Kendini açma ve kendini sunma	-		
Kişilerarası ilişkiler	Duygun ve Sezgin	2003	
	Tutarel-Kışlak	1997	
	Sümer ve Güngör	1999	
	Hünler ve Gençöz	2003	
	Durak-Batıgün	2008	
	Basım, Çetin ve Tabak	2009	
	Durak-Batıgün ve Kılıç	2011	
	Arsel ve Durak-Batıgün	2011	
Saldırganlık	Aktaş, Şahin ve Aydın	2005	
	Aydın ve Akgün	2014	
	Aktaş ve Coştur	2007	
Prososyal davranış	Aktaş ve Coştur	2007	
Grup süreçleri	-		
Kişilik süreçleri			
Benlik	Yaşın-Dökmen	1997	
	Sümer ve Güngör	1999	
	Yaşın-Dökmen	2003	
	Bahçıvan-Saydam ve Gençöz	2005	
	Sümer ve Anafarta-Şendağ	2009	
Duygular	Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün	1997	
	Duru	2008	
	Durak-Batıgün	2008	
Bireysel farklılıklar	Güleryüz ve Aydın	2006	
	Basım, Çetin ve Tabak	2009	
	Sümer, Ünal, Selçuk, Kaya, Polat ve Çekem	2009	
	Durak-Batıgün ve Kılıç	2011	
	Arsel ve Durak-Batıgün	2011	
	Soygüt ve Türkçapar	2001	
	Yaşın-Dökmen	1997	
	Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün	1997	
	Durak-Batıgün		

(*)Bir çalışma birden fazla konu kapsayabildiğinden, bazı çalışmalar tabloda birden fazla kez yer almıştır.

linik sosyal psikoloji alanında herhangi bir ders yer almamaktadır.

Sonuç

Bu yazıda klinik sosyal psikoloji alanındaki tarihsel ve güncel gelişmeler ile Türkiye’de bu bakımdan yayınların ve lisansüstü eğitimin durumu ele alınmıştır. Genel olarak psikolojinin alt alanlarının bir taraftan sayısı ve birbirlerine mesafeleri artarken (Benjamin ve Baker, 2009), diğer taraftan bazıları arasında yakınlaşmalar olduğu gözlenmektedir. Klinik sosyal psikoloji, yakınlaşmanın gözlemlendiği alanlardan biridir. Bu dalda el kitapları yayımlanmakta, alanın çeşitli konularındaki araştırmaların yer alabileceği periyodik yayınlar bulunmaktadır. Ayrıca sosyal psikolojiye giriş kitaplarında sosyal psikoloji bilgisinin klinik psikolojide kullanımı için bölüm ayrılmaya başlandığı gözlenmektedir (Myers, çev. 2015). Alanyazın incelemesi bize yaklaşık son 20 yılda klinik sosyal psikoloji alanının gelişmesinde mesafe kat edildiğini göstermektedir. Araştırmalar özellikle benlik, duygular, bilinçdışı ve pozitif psikoloji konularında daha yoğun olarak sürdürülmekte (Tangney, 2010), iki alandan araştırmacıların birbirlerinin yayınlarına atıfları karşılıklı olarak artmaktadır (Hamilton ve ark., 2001).

Klinik sosyal psikolojinin konu alanının sadece kişilerarası süreçler olarak ele alınamayacağı, kişilerin sosyo-kültürel bağlam içinde değerlendirilmesinin gerekliliği açıktır. Dolayısıyla gruplar ve gruplar arası süreçlerle bağlantılı konular da klinik sosyal psikoloji çerçevesine eklenebilir. Özellikle grup üyeliğinin yani sosyal kimliğin beraberinde getirdiği (örn., ayrımcılığa uğrama) ruhsal sıkıntılar (Major, Mendes ve Dovidio, 2013; Paradies ve ark., 2015; Pascoe ve Richman, 2009), göç ve kültürlenme sürecinde yaşanan çatışmalar, kültürün özelliklerinin psikolojik sıkıntılarla ilişkisi (Caldwell-Harris ve Ayçiçeği, 2006) gibi konularda giderek arttığı gözlemlenen çalışmaların, bu alanın temel konuları olarak kabul edilmesi gerekir. Söz konusu alanlardaki araştırmalar, bu yazıda sözü edilen sosyal hastalık yaratıcı süreçler (ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler) ve sosyal terapötik süreçler (danışman-danışan ilişkisinde etkili olan faktörler) kapsamında düşünülebilir.

Yapılan bu gözden geçirmenin bulguları Türkiye’de bilimsel bilgi yönünden sosyal ve klinik psikolojinin karşılıklı olarak birbirini beslemesinde eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. İki alanın araştırmacıları arasında bilimsel bilgi üretmek üzere

işbirliğinin ve buna paralel olarak psikolojik sorunların ele alınmasında sosyal psikoloji bilgisinin kullanıldığı araştırmaların da çok az olduğu görülmektedir.

Lisansüstü programların incelenmesi de benzer bir görünüm sunmaktadır. Lisansüstü programlar arasında klinik sosyal psikoloji adıyla herhangi bir program bulunmamaktadır. Bununla birlikte, hem sosyal psikoloji hem de klinik psikoloji programlarında iki alanın bütünleştirildiği veya kavşak noktadaki konuları ele alan derslerin bulunduğu iki program vardır. Başka iki üniversitedeki klinik psikoloji lisansüstü programında sosyal psikoloji dersleri bulunmaktadır. Klinik psikoloji lisansüstü programlarında sosyal psikoloji ile bütünleşebilecek derslerin yer alması daha önce de dile getirilen bir öneridir (Özer, 2005). Ancak bu öneri doğrultusunda çok az gelişme olmuştur. Oysa hem klinik psikoloji hem de sosyal psikoloji lisansüstü programlarında kesişme alanını içeren derslerin bulunması araştırma zenginliğine katkıda bulunacağı gibi uygulama eğitimini de güçlendirecektir.

Snyder ve Forsyth (1991a), ABD’de klinik sosyal psikoloji alanının tanınması ve bu konuda gerek araştırmacılar arasında gerekse lisansüstü programlar bakımından ilerleme kaydetmenin önünde bazı engeller bulunduğundan söz etmiştir. Bu engeller yönetimle, eğitim-öğretim planlamasıyla, öğrenci ve öğretim üyeleriyle ilgili faktörler olarak gruplanabilir. Yönetimle ilgili konular arasında ABD’deki klinik psikoloji ve sosyal psikoloji lisansüstü programlarının özerklik, bütçe, yönetim, dersler, bina olarak varlığını hep ayrı sürdürmüş ve sürdürmekte olması belirtilmektedir. Eğitim-öğretimin planlanması açısından klinik psikoloji için sosyal psikoloji eğitiminde bulunmayan tarzda APA akreditasyon koşullarının bulunmasıdır. Öğrenci ve öğretim üyeleri açısından engellerden biri klinik sosyal psikoloji alanında oluşturulacak programlar için daha kapsamlı bir arka plan bilgisi gerektiğinden öğrencilerin buna zaman ayırmaya gönüllü olmamasıdır. Diğer engel ise öğretim üyelerinin kendi eğitim aldıkları tarzda ders vermeyi sürdürmek istemeleri ve dolayısıyla yeni konularda farklı şekilde ders vermeye hevesli olmamasıdır. Ayrıca genel olarak her iki alandaki öğretim üyelerinin kendi içlerinde oluşturdukları birtakım gruplar içinde varlıklarını sürdürmeyi tercih ettikleri ve hem bilimci hem de uygulamacı psikologlar arasındaki biz-onlar söyleminin işbirliği kurmaya engel oluşturduğu üstünde durulmaktadır (Snyder ve Forsyth, 1991b).

Benzer zorlukların Türkiye’de de geçerli olduğu düşünülebilir. Ülkemizde üniversitelerdeki yönetim yapısı ABD’deki psikoloji bölümlerine pek benzememektedir. Bununla birlikte, lisansüstü öğretimin planlanmasında bir yandan klinik psikolog yetiştirilmedeki uygulama gerekliliklerinin yarattığı iş yükü diğer yandan hem öğretim üyeleri hem de öğrencilerin klinik sosyal psikoloji konularına özel olarak yoğunlaşmaya gönüllü olma düzeyi göz önüne alındığında benzer engellerle karşılaşılma olasılığı yüksek görünmektedir. Ancak, bu yazıda ele alınan olası yararlı sonuçları göz önüne alındığında bu engelleri aşmak için adım atmak gereklidir. Bunun için öncelikle klinik sosyal psikoloji alanının tanınmasına ihtiyacımız vardır. Bu alan, yayınlarla ve tartışmalarla net olarak ortaya konduğunda hem sosyal psikolojinin insanı gerçek yaşamı içinde ele alıp araştırmalarını buna göre kurgulama hem de klinik psikolojide insana ilişkin yeni, geniş kapsamlı, bağlamsal kuramlara yönelme, terapilerin etkinliği arttıracak kavramsal ve istatistiksel modeller oluşturma, terapilerin etkinliğini ölçmek ve belgelemek için bilimsel yaklaşımlar geliştirme fırsatları yaratılmış olacaktır (Tangney, 2010).

Sadece ABD ve İngiltere’de değil başka ülkelerde de (örneğin Japonya, ABD, İtalya’da) bazı üniversitelerin lisansüstü programlarında klinik sosyal psikoloji alanında dersler yer almaktadır. Lisansüstü programların klinik sosyal psikoloji alanına ilişkin dersleri içermesi, kesişme alanlarında yeni araştırmaların yapılması ve psikoloji alanındaki dergilerin ilgili çalışmalarını yayımlaması ve/veya yeni dergilerin yayın hayatına başlaması bu konudaki gelişmeleri destekleyecek diğer adımlar arasındadır. Türkiye’de yakın gelecekte bu yönde gelişmelerin yaşanması sevindirici olacaktır.

Son olarak, klinik sosyal psikoloji alanındaki burada değerlendirilen gelişmelerin, gelecekte benzer konu ve kavramlarla çalışmaların yapıldığı başka alt alanlardaki (örn., sağlık psikolojisi, trafik psikolojisi) izleri sürülebilir. Bu amaçla söz konusu yayınların benzer anahtar sözcüklerle gözden geçirileceği incelemelerin yapılması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, V. ve Coştur, R. (2007). Sorumluluk yüklemesi çerçevesinde öfke ve sempati duyguları ile yardım etme ve saldırganlık davranışları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), 15-37.
- Aktaş, V., Şahin, D. ve Aydın, O. (2005). Saldırgan olan ve olmayan çocuklarda düşmanca niyet yüklemeliğin cinsiyete bağlı olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 43-57.

- Allport, G. W. (1954). The historical background of modern Social Psychology. *Handbook of Social Psychology* içinde (s. 3-56). Reading: MA: Addison-Wesley.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. Baskı). VA: Arlington.
- Arsel, C.O. ve Durak- Batıgün, A. (2011). İntihar ve cinsiyet: Cinsiyet rolleri, iletişim becerileri, sosyal destek ve umutsuzluk açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 1-10.
- Aydın, A. ve Akgün, S. (2014). Ergenlikte reaktif-proaktif saldırganlık, öfke ve narsisizm ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 44-56.
- Bahçıvan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Basım, H. N., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 20-34.
- Benjamin, L. T. ve Baker, D. B. (2009). Recapturing a context for psychology: The role of history. *Perspectives on Psychological Science*, 4(1), 97-98.
- Brehm, S. (1976). *The Application of Social Psychology to Clinical Practice*. Washington DC: Hemisphere.
- Caldwell-Harris, C. L. ve Ayçiçeği, A. (2006). When personality and culture clash: The psychological distress of allocentrics in an individualist culture and idiocentrics in a collectivist culture. *Transcultural Psychiatry*, 43(3), 331-361.
- Dafermos, M. (2014). Vygotsky's analysis of the crisis in psychology: Diagnosis, treatment, and relevance. *Theory and Psychology*, 24(2), 147-165.
- Doise, W. (1986). *Levels of Explanation in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drob, S. L. (2003). Fragmentation in contemporary psychology: A dialectical solution. *Journal of Humanistic Psychology*, 43(4), 102-123.
- Durak-Batıgün, A. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: İletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısından bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 65-75.
- Durak-Batıgün, A. ve Kılıç, N. (2011). İnternet bağımlılığı: kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler, sosyal destek ve ilişkili bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 1-10.
- Durak-Batıgün, A. ve Utku, Ç. (2006). Bir grup gençte yeme tutumu ve öfke arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 65-78.
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 15-24.
- Duygun, T. ve Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(52), 37-52.
- Eryüksel, G.N. ve Akün, E. (2003). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 59-73.
- Goertzen, J. R. (2008). On the possibility of unification: The reality and nature of the crisis in psychology. *Theory and Psychology*, 18(6), 829-852.
- Greenwood, J. D. (2004). What happened to the "social" in social psychology? *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 34(1), 19-34.
- Güleryüz, E. ve Aydın, O. (2006). İş kontrolü ve kontrol isteği ile tükenmişlik ve fiziksel sağlık arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 59-76.
- Hamilton, J., Sparrow, V., Waxmonsky, J. ve Deemer, H. N. (2001). Citation patterns in social psychology and clinical psychology articles in 1986 and 1996: Good news for the social-clinical interface. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 20(2), 130-146.
- Hart, K. E. ve Ledgerwood, D. M. (2005). Applying social psychology to clinical and counselling psychology. *Applied Social Psychology* içinde (s. 101-127). Thousand Oaks: CA: Sage.
- Harvey, J. H. H. ve Weary, G. (1979). The integration of Social and Clinical Psychology training programs. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 5(4), 511-515.
- Henley, T. B., Johnson, M. G., Jones, E. M. ve Herzog, H. A. (1989). Definitions of psychology. *The Psychological Record*, 39(1), 143-151.
- Henriques, G. R. (2004). Psychology defined. *Journal of Clinical Psychology*, 60(12), 1207-1221.
- Henriques, G. R. (2008). The problem of psychology and the integration of human knowledge: Contrasting Wilson's consilience with the tree of knowledge system. *Theory and Psychology*, 18(6), 731-755.
- Heppner, P. P. ve Claiborn, C. D. (1989). Social influence research in counseling: A review and critique. *Journal of Counseling Psychology*, 36(3), 365-387.
- Hill, D. B. (2006). Theory in applied social psychology: Past mistakes and future hopes. *Theory and Psychology*, 16(5), 613-640.
- Hisli-Şahin, N. ve Durak-Batıgün, A. (1997). Bir özel hastane sağlık personelinde iş doyumunu ve stres. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 57-71.
- Hünler, O. S. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumunu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 99-108.
- Kowalski, R. M. ve Leary, M. R. (1999). Interfaces of social and clinical psychology: Where we have been, where we are. *The Social Psychology of emotional and behavioral problems: Interfaces of Social and Clinical Psychology* içinde (s.7-33). Washington D.C.: APA.
- Kruglanski, A. ve Higgins, E. T. (2007). *Social Psychology: Handbook of Basic Principles* (2. baskı). New York: Guilford Press.

- Leary, M. R. ve Kowalski, R. M. (2004). An introduction to social-clinical psychology. *The interface of Social and Clinical Psychology* içinde (s. 3-10). New York: Psychology Press.
- Leary, M. R. ve Maddux, J. E. (1987). Progress toward a viable interface between social and clinical-counseling psychology. *American Psychologist*, 42(10), 904-911.
- Leary, M. R. ve Miller, R. S. (1986). *Social psychology and dysfunctional behavior*. New York: Springer-Verlag.
- Lilienfeld, S. O. (2004). Defining psychology: Is it worth the trouble? *Journal of Clinical Psychology*, 60(12), 1249-1253.
- Machado, A., Lourenço, O. ve Silva, F. J. (2000). Facts, concepts, and theories: The shape of psychology's epistemic triangle. *Behavior and Philosophy*, 28(1-2), 1-40.
- Maddux, J. E. (2010). Social psychological foundations of clinical psychology: History and orienting principles. *Social psychological foundations of Clinical Psychology* içinde (s. 3-14). New York: Guilford Publications.
- Maddux, J. E., Stoltenberg, C. D. ve Rosenwein, R. (Ed.) (1987). *Social processes in clinical and counseling psychology*. New York: Springer-Verlag Publishing.
- Major, B., Mendes, W. B. ve Dovidio, J. F. (2013). Intergroup relations and health disparities: A social psychological perspective. *Health Psychology*, 32(5), 514-524.
- Moscovici, S. (1972). Society and theory in social psychology. *The context of social psychology: A critical assessment* içinde (s. 17-68). Oxford: Academic Press.
- Myers, D. G. (2015). *Sosyal psikoloji* (10. baskı) (S. Akfırat, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2015).
- Nowak, A. (2004). Dynamical minimalism: Why less is more in psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 8(2), 183-192.
- Oral N. ve Hisli-Şahin N. (2008). Yeme tutum bozukluğunun kişilerarası şemalar, bağlanma, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 37-48.
- Özer, K. (2005). Türkiye'de klinik psikoloji lisans sonrası eğitim programları. *Klinik Psikoloji eğitimi: Türkiye'de güncel durum, sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 61-75), Ankara: TPD.
- Paradies, Y., Ben, J., Denson, N., Elias, A., Priest, N., Pieterse, A. ve Al., E. (2015). Racism as a determinant of health: A systematic review and meta-analysis. *PLoS ONE*, 10(9), e0138511.
- Parker, I. (1989). *The crisis in modern social psychology and how to end it*. London: Routledge.
- Pascoe, E. A. ve Richman, L. S. (2009). Perceived discrimination and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531-554.
- Richardson, F. C. (2000). Overcoming fragmentation in psychology: A hermeneutic approach. *The Journal of Mind and Behavior*, 21(3), 289-304.
- Slife, B. D. ve Christensen, T. R. (2013). Hermeneutic realism: Toward a truly meaningful psychology. *Review of General Psychology*, 17(2), 230-236.
- Smith, E. R. ve Mackie, D. M. (2007). *Social Psychology* (3. baskı). New York: Psychology Press.
- Snyder, C. R. ve Forsyth, D. R. (1991a). Social and clinical psychology united. *Handbook of Social and Clinical Psychology: The health perspective* içinde (s. 3-15). New York: Pergamon.
- Snyder, C. R. ve Forsyth, D. R. (1991b). The interface toward the year 2000. *Handbook of Social and Clinical Psychology: The health perspective* içinde (s. 788-806). New York: Pergamon.
- Soygüt, G. ve Türkçapar, H. (2001). Antisosyal kişilik bozukluğunda kişilerarası şema örüntüleri: Bilişsel kişilerarası bir bakış. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(47), 55-69.
- Stam, H. J. (2006). Introduction: Reclaiming the social in social psychology. *Theory and Psychology*, 16(5), 587-595.
- Stein, D. J., Phillips, K. A., Bolton, D., Fulford, K. W. M., Sadler, J. Z. ve Kendler, K. S. (2010). What is a mental/psychiatric disorder? From DSM-IV to DSM-V. *Psychological Medicine*, 40(11), 1759-1765.
- Sundberg, N. D., Winebarger, A. A. ve Taplin, J. R. (2002). *Clinical Psychology: Evolving theory, practice and research*, (4. baskı). NJ: Prentice Hall.
- Sümer, N. ve Anafarta-Şendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R. ve Çekem, B. (2009). Bağlanma ve psikopatoloji: Bağlanma boyutlarının depresyon, panik bozukluk ve obsesif-kompulsif bozuklukla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 38-47.
- Tajfel, H. (1972). Experiments in a vacuum. *The context of social psychology: A critical assessment* içinde (s. 69-119). London: Academic Press.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories—Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tangney, J. P. (2010). Social psychological foundations of Clinical Psychology: Initial trends, current status, and future directions. *Social psychological foundations of Clinical Psychology* içinde (s. 517-524). The Guilford Press.
- Topkaya, N. (2014). Psikolojik yardım alma niyetini yordamada demografik, bireysel ve çevresel faktörler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(74), 1-11.
- Turan, B., Osar, Z., Turan, J. M., İlkova, H. ve Damci, T. (2003). Dismissing attachment and outcome in diabetes: The mediating role of coping. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(6), 607-626.

- Tutarel-Kışlak, Ş. (1997). Evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(40), 55-64.
- Valsiner, J. (2006). Dangerous curves is knowledge construction within psychology. *Theory and Psychology*, 16(5), 597-612.
- Weary, F. ve Mirels, H. (1982). *Integrations of clinical and social psychology*. New York: Oxford University Press.
- Widiger, T. A. ve Sankis, L. M. (2000). Adult psychopathology: Issues and controversies. *Annual Review of Psychology*, 51(1), 377-404.
- Yanchar, S. C. (2000). Progress, unity and three questions about incommensurability source. *The Journal of Mind and Behavior*, 21(3), 243-259.
- Yanchar, S. C. ve Hill, J. R. (2003). What is psychology about? Toward an explicit ontology. *Journal of Humanistic Psychology*, 43(1), 11-32.
- Yaşın-Dökmen, Z. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile ev işleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.
- Yaşın-Dökmen, Z. (2003). Çalışma durumları farklı üç grup kadında ruh sağlığı, kontrol odağı inancı ve cinsiyet rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 111-124.
- Yurevich, A. V. (2009). Cognitive frames in psychology: Demarcations and ruptures. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 43(2), 89-103.